

ԺԷ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 5

1859

ՄԱՅԻՍ 1

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ

Կոնփուկիտի առածներ :

Միշտ իմաստնոյն նպատակը միջինն է ուր կայանայ առաքինութիւնը : Ինչուան որ անոր հասնի՝ ոչ երբէք կանկ կ'առնու . բայց ոչ երբէք անկէց անդին կ'անցնի : Յաշխարհէ և 'ի պատուոյ փախչիլ, մարդկանց չերենալ, և անոնց անծանօթ ալ ըլլալ, և սակայն ամենին տխրութեան զգացմունք մը չզգալ այսպիսի նուաստութեան համար, և ոչ երբէք զղջալ ինքզինքը նոյն վիճակին մէջ ձգած ըլլալուն համար . այսպիսի ճիգներ, որ քան զհասարակաց բնութիւնը զերազանց է, մասնաւոր մարդիկներու միայն սեփական է :

Շէն պակսիր այն տեսակ մարդիկ, որ միշտ կարգէ դուրս և անծանօթ առաքինութեանց ետևէ իյնալով, բարւոյն միջին սահմանէն դուրս կ'ելլեն : Ունայն համբաւոյ մը տենչացեալ կ'ընային

որ մարդկային մտաց անհասանելի բաներուն խելք հասցընեն, և միշտ հրաշալի գործեր կ'ուզեն գործել : Եւ չեմ ցանկար այսպիսի բարձր իմաստութեամբ . ինչ որ սովորաբար վայելուչ է գործել ու ճանչնալ՝ գոհ եմ որ զանոնք 'ի գործ դնեմ ու ճանչնամ :

Կատարեալ մարդը հասարակաց ճամբան կը մտնէ, ու միշտ անոր մէջ կը քայլէ : Եւ կարծեցեալ իմաստունները՝ որոնք իրենց հպարտութեամբ կը սիրեն ան ամէն բան որ հասարակաց սովորութիւններէն և հասարակաց գաղափարներէն դուրս է, խիստ շատ անգամ յանդգնաբար իրենց զօրութենէն վեր բաներու ձեռք կը զարնեն . և կամ՝ թէ որ առաքինութեան ճշմարիտ ուղւոյն մէջ ալ մտնեն, կէս ճամբուն կը թողուն զայն, ու խայտառակաբար

կանկ կ'առնեն : Բայց այս բանս ես չեմ ուզեր և ոչ ալ կրնամ ընել . պիտի ջանամ որ սկսածս գլուխ հանեմ :

Կանոն մը կայ որ ամենեւին մարդկային բնութենէ օտար չէ . այս կանոնը բանավարուծիւնը դրած է , և կը հաստատէ իշխանին ու հպատակին մէջ վերաբերութիւն մը , ինչպէս նաև հօր ու որդւոյն մէջ , փեսին ու հարսին , ծերոյն ու երիտասարդին , և բարեկամ բարեկամի մէջ :

Բայն մարդն որ անկեղծաբար ու պարզ սրտով զուրիշները իրմէն կը չափէ , կը հնազանդի սրտին մէջ դրոշմած այն բնական օրէնքին , որ կը թելադրէ իրեն թէ որ բանն որ չուզեր որ ուրիշներն իրեն ընեն՝ ինքն ալ ուրիշի չընէ , ու ինչ որ կ'ուզէ որ ուրիշները ընեն իրեն՝ նոյնը ինքն ալ ուրիշին ընէ :

Նոյն ինքն Երկնաւորն տպաւորած է մարդուս սրտին մէջ բնական խելքը : Երեսայ անիկայ կանոն կոչուիլ , որովհետեւ բնութիւնն անոր հետ կը միաբանի ու անոր կը հետեւի : Վործնական ընելն այս կանոնը՝ մեր վրայ ցուցունելով նոյնը ու մեզմէ կախումն ունեցող անձանց ալ պահել տալով , առաքիւնութեան ճշմարիտ օրինացն հպատակիլ է :

Որովհետեւ աս կանոնը բնական խելքին էութիւնն է , մարդս չկրնար և ոչ ալ պէտք է որ անկէ հեռանայ : Թէ որ կարենար մարդ երբեմն զանց ընել զանիկայ անպատիժ , աստուածուստ բնութեան մէջ տպաւորեալ կանոն մը չէր ըլլար :

Եւոր համար կատարեալ մարդը միշտ ուշադիր է իր անձին վրայ . խնամքով կը հսկէ ինչուան նաև աչաց տակ չին կած բաներուն վրայ ալ , ինչպէս են հոգւոյն ամենաթեթեւ յուզմունքները : Խնաստնաբար կը վախնայ՝ նոյն իսկ այն բաներէն որ ականջները չեն լսեր , և բոլոր իր կենաց ամէն գործոցը մէջ ոչ երբեք կը հեռանայ ուղիղ բանականութեան բնածին օրէնքէն :

Եր սրտին խորունկը թաղուած ըլլալով հոգւոյն յուզմունքները , միայն ա-

նոնց յայտնի են՝ զորոնք որ գրաւած են : Բայց կատարեալ մարդը միշտ ներքին տպաւորութեանց վրայ հսկելով զորոնք ինքը միայն կրնայ իմանալ , իր սրտին ներքին խորերը կը ճանչնայ . իր հոգւոյն ամենէն թեթեւ ընթացքը դէպ 'ի բարին կամ առ չարն՝ իր աչքէն չկրնար փախչիլ :

Երից սերմունքը բնականապէս պէտք է գտնուին 'ի մարդն , կամ մանաւանդ թէ ասել՝ նոյն իսկ իր բնութիւնն են : Եր տեսնես որ անդադար գործոց մէջ կ'ուզեն երևնալ , Բայց իմաստունը իր կրիցը այն սանձն ալ կը դնէ՝ զոր իրեն կու տայ իր բնութիւնը , որովհետեւ անիկայ մարդկային բանին սկզբունքն է :

Եսպէս հոգւոյն կիրքերը , ինչպէս յաջողութեան մէջ ուրախութիւնը , ձախորդութեան մէջ զայրոյթը , կորուստեան վրայ ցաւը , երկար ատենէ 'ի վեր փափաքած բանին հասնելուն հաճոյքը , բոլոր այս զգացմունքները , զօրանալէն ու գործքով յայտնուելէն առաջ՝ դեռ հաւասարակշռութեան մէջ են և հակամիտութիւն մը չունին դէպ 'ի չափազանցը կամ թէ 'ի մոլութիւնն երթալու : Բայց երբոր ասոնք վերջապէս ուղիղ բանականութեան առաջնորդած կէտը կը հասնին , կրքերն իրարու հետ ու նաև բանականութեան հետ գեղեցիկ զօդով մը կը միանան : Հաւասարակշռութեան մէջ որ ըլլան , ամէն ընտիր գործոց զօրաւոր զրգիւռ ու առիթ տրուողներն իրենք են . երբոր բանականութեան հետ միաձայն են , աշխարհիս ընդհանուր կանոնն են , և առաջին օրէնք մարդկային ազգի :